XALQ HUNARMANDCHILIGINI O‘QITISHDA AN’ANAVIY AMALIY TAJRIBA VA INNOVATSION TA’LIM INTEGRATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Usmonova Muxlisaxon Sobirovna
Qo‘qon davlat universiteti
Texnologik ta’lim va kutubxonashunoslik kafedrasi dotsenti
p.f.f.d (PhD).
Yuldasheva Muxtasarxon Ikromjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti
Texnologik ta’lim va kutubxonashunoslik kafedrasi
1-kurs magistranti

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.23831840***

Annotatsiya. *Mazkur maqolada xalq hunarmandchiligini o‘qitish jarayonida an’anaviy amaliy tajriba va innovatsion ta’lim texnologiyalarini integratsiyalashning pedagogik-metodik asoslari, mavjud imkoniyatlari va takomillashtirish yo‘nalishlari yoritilgan. Xalq hunarmandchiligi namunalarini o‘rgatishda ustoz-shogird an’anasi, amaliy mashg‘ulotlar, milliy bezak san’ati, mustaqil ijodiy faoliyat hamda raqamli ta’lim vositalaridan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *xalq hunarmandchiligi, an’anaviy amaliy tajriba, innovatsion ta’lim, ustoz-shogird an’anasi, ta’lim integratsiyasi, amaliy ko‘nikma, ijodiy kompetensiya, raqamli texnologiyalar, milliy madaniy meros.*

Abstract. *This article examines the pedagogical and methodological foundations, existing opportunities, and directions for improving the integration of traditional practical experience and innovative educational technologies in the process of teaching traditional crafts. It analyzes the importance of the master–apprentice tradition, practical training, national decorative arts, independent creative activities, and the use of digital educational tools in teaching traditional crafts.*

Keywords: *traditional crafts, traditional practical experience, innovative education, master–apprentice tradition, educational integration, practical skills, creative competence, digital technologies, national cultural heritage.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются педагогико-методические основы, существующие возможности и направления совершенствования интеграции традиционного практического опыта и инновационных образовательных технологий в процессе обучения народным ремёслам. Анализируется значение традиции «устоз-шогирд» (наставник–ученик), практических занятий, национального декоративно-прикладного искусства, самостоятельной творческой деятельности, а также использования цифровых образовательных средств при обучении народным ремёслам.*

Ключевые слова: *народные ремёсла, традиционный практический опыт, инновационное образование, традиция наставничества, интеграция образования, практические навыки, творческая компетентность, цифровые технологии, национальное культурное наследие.*

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Intellektual fanlar va axborot texnologiyalari kafedrasi**
© **“Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda milliy madaniy merosni asrab-avaylash, uni yosh avlodga yetkazish va zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyalash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Xalq hunarmandchiligi xalqning ko‘p asrlik tajribasi, tarixiy xotirasi, estetik qarashlari, mehnat madaniyati va amaliy bilimlarini o‘zida mujassam etgan muhim madaniy hodisadir. Shu sababli xalq hunarmandchiligini o‘qitish jarayoni faqat buyum tayyorlash texnologiyasini o‘zlashtirish bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, ijodiy fikrlash, estetik did va amaliy faoliyatga mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga ham yo‘naltirilishi lozim.

O‘zbek xalq hunarmandchiligining kulolchilik, kashtachilik, zardo‘zlik, yog‘och o‘ymakorligi, naqqoshlik, zargarlik va gilamdo‘zlik kabi yo‘nalishlari o‘ziga xos texnologik jarayonlar, badiiy ifoda vositalari va avloddan avlodga o‘tib kelayotgan amaliy tajribaga ega. Mazkur tajriba asosan ustoz-shogird an’anasi, bevosita kuzatish, amaliy mashq, takrorlash va individual yo‘naltirish orqali o‘zlashtiriladi. Bunda o‘quvchi nafaqat tayyor mahsulot yaratish usullarini, balki materiallarning xususiyatlarini anglash, mehnat jarayonini rejalashtirish, ish sifatini nazorat qilish va estetik qarorlar qabul qilishni ham o‘rganadi.

Xalq hunarmandchiligini o‘qitish muammosi pedagogika, amaliy san’at, kasbiy ta’lim metodikasi va madaniy merosni muhofaza qilish yo‘nalishlari bilan uzviy bog‘liq. Mazkur jarayonni ilmiy jihatdan asoslashda tajribaviy ta’lim, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv va ijtimoiy o‘zaro ta’sirga asoslangan ta’lim nazariyalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion ta’lim texnologiyalarining ahamiyati

Innovatsion ta’lim texnologiyalari xalq hunarmandchiligini o‘qitishda o‘quv materiallarini tushunarli tashkil etish, murakkab jarayonlarni namoyish qilish, ijodiy izlanishni rag‘batlantirish va ta’lim natijalarini kuzatish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunda videodarslar, elektron taqdimotlar, raqamli kataloglar, virtual ko‘rgazmalar, loyihaviy ta’lim va elektron portfoliolardan foydalanish mumkin.

Videodarslar orqali hunarmandchilik amallarining ketma-ketligini ko‘rsatish va zarur bosqichlarni qayta ko‘rib chiqish imkoniyati yaratiladi. O‘quvchi mashg‘ulotdan oldin videomaterial bilan tanishishi yoki amaliy faoliyat davomida murakkab jarayonlarni qayta kuzatishi mumkin. Bu usul o‘quvchining mustaqil tayyorgarligini kuchaytiradi va ustoz ko‘rsatmalarini yaxshiroq anglashiga yordam beradi.

Raqamli kataloglar va elektron tasvirlar milliy hunarmandchilik namunalarini taqqoslash, hududiy uslublarning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash hamda naqsh va kompozitsiyalarni tahlil qilish uchun qulay vosita hisoblanadi. Masalan, turli hududlarga xos kashtachilik yoki naqqoshlik namunalarini taqqoslash orqali o‘quvchilar rang, shakl, simmetriya va kompozitsiya o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganadilar.

Loyihaviy ta’lim o‘quvchilarni tayyor namunani takrorlashdan tashqari, mustaqil mahsulot yaratishga yo‘naltiradi. Bunda o‘quvchi muammoni belgilaydi, g‘oya ishlab chiqadi, eskiz tayyorlaydi, material tanlaydi, amaliy ishni bajaradi va yakuniy mahsulotni taqdim etadi. Mazkur jarayon mustaqil fikrlash, rejalashtirish, muammolarni hal etish va ijodiy qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Elektron portfolio o‘quvchining rivojlanish jarayonini tizimli kuzatish imkonini beradi. Unda dastlabki eskizlar, amaliy ish bosqichlarining fotosuratlari, yakuniy mahsulot, ustoz tavsiyalari va o‘quvchining o‘z-o‘zini baholash natijalari jamlanishi mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchining faqat yakuniy natijasini emas, balki shu natijaga erishish jarayonini ham tahlil qilishga yordam beradi.

Biroq innovatsion texnologiyalarni qo‘llashda ularning maqsadga muvofiqligi, mavjud texnik imkoniyatlar, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va pedagogning raqamli kompetensiyasi hisobga olinishi zarur. Raqamli vositalar amaliy mashg‘ulotning o‘rnini egallamasdan, uning mazmunini tushuntirish va o‘zlashtirishni qo‘llab-quvvatlashi lozim.

An’anaviy amaliy tajriba va innovatsion ta’lim integratsiyasining metodik asoslari

Xalq hunarmandchiligini o‘qitishda an’anaviy amaliy tajriba va innovatsion texnologiyalar integratsiyasi o‘quv jarayonining mazmuni, metodlari va natijalarini o‘zaro bog‘lashni nazarda tutadi. Bunda asosiy e’tibor o‘quvchining nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llashi, mustaqil mahsulot yaratishi va o‘z ishini tahlil qila olishiga qaratiladi.

Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun motivatsion-qadriyatli, mazmuniy-kognitiv, amaliy-texnologik, raqamli-ijodiy va refleksiv-baholash komponentlarini birlashtiruvchi metodik modeldan foydalanish taklif etiladi.

Motivatsion-qadriyatli komponent o‘quvchilarda xalq hunarmandchiligiga qiziqish uyg‘otish, milliy merosning ahamiyatini anglash va hunarmand mehnatiga hurmatni shakllantirishga qaratiladi. Ushbu bosqichda hunarmandlar bilan uchrashuvlar, milliy buyumlar ko‘rgazmalari, virtual taqdimotlar va muammoli savollardan foydalanish mumkin.

Mazmuniy-kognitiv komponent hunarmandchilik tarixi, materiallarning xususiyatlari, asbob-uskunalar, texnologik bosqichlar, naqshlar va estetik tamoyillarni o‘rganishni qamrab oladi. An’anaviy tushuntirishlar raqamli tasvirlar, videomateriallar va elektron kataloglar bilan to‘ldiriladi. Bu esa nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan bog‘lanishiga yordam beradi.

Amaliy-texnologik komponent o‘quvchining bevosita hunar bajarishi, texnologik ketma-ketlikka rioya qilishi va mahsulot yaratishini nazarda tutadi. Ushbu bosqichda ustoz namoyishi, takroriy mashq, individual yordam, kichik guruhlarda ishlash va amaliy loyihalardan foydalaniladi. O‘quvchining mustaqilligi bosqichma-bosqich oshirib boriladi.

Raqamli-ijodiy komponent doirasida o‘quvchilar elektron manbalardan foydalanish, eskizlarni raqamli muhitda ishlab chiqish, milliy naqsh namunalarini taqqoslash va o‘z faoliyatini foto yoki video orqali hujjatlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bunda zamonaviy vositalardan foydalanish hunarmandchilikning an’anaviy texnologiyalari va badiiy xususiyatlarini o‘rganish bilan uyg‘unlashtiriladi.

Integrativ o‘qitishni tashkil etish metodikasi

Xalq hunarmandchiligini integrativ yondashuv asosida o‘qitishda dastlab o‘quvchilarning mavjud bilimlari, qiziqishlari va amaliy ko‘nikmalari aniqlanishi lozim. Ushbu ma’lumotlar asosida mashg‘ulot maqsadi, amaliy topshiriqlar, zarur materiallar, asbob-uskunalar va baholash mezonlari belgilanadi. Shu bilan birga, xavfsizlik qoidalari va ish joyini tashkil etish talablari tushuntiriladi.

Keyingi bosqichda o‘qituvchi yoki tajribali hunarmand o‘rganilayotgan texnologik jarayonni bevosita namoyish etadi. O‘quvchilar ish bosqichlarini kuzatadilar, muhim amallarni

qayd etadilar va zarur hollarda videomateriallar orqali jarayonning ayrim jihatlarini qayta ko‘rib chiqadilar. Bu bosqichda o‘quvchining nazariy tushunchalari amaliy namoyish bilan mustahkamlanadi.

Shundan so‘ng o‘quvchilar amaliy topshiriqlarni bajarishga kirishadilar. Dastlab sodda amallarni o‘zlashtirishga, keyin esa murakkabroq texnologik vazifalarni mustaqil bajarishga e’tibor qaratiladi. O‘qituvchi o‘quvchilarning harakatlarini kuzatib, zarur tavsiyalar beradi va xatolarni tahlil qilishga yo‘naltiradi. Bu jarayonda xatolarni faqat tuzatish emas, balki ularning sabablarini tushuntirish ham muhim ahamiyatga ega.

Amaliy ko‘nikmalar shakllangach, o‘quvchilar ijodiy loyihalash bosqichiga o‘tadilar. Ular an’anaviy hunarmandchilik elementlaridan foydalangan holda mustaqil mahsulot g‘oyasini ishlab chiqadilar, eskiz tayyorlaydilar va material tanlaydilar. Zarur hollarda raqamli vositalar yordamida ranglar, shakllar yoki kompozitsion yechimlarni oldindan ko‘rib chiqishlari mumkin. Bunda milliy badiiy an’analarni saqlash bilan birga, o‘quvchining ijodiy tashabbusini qo‘llab-quvvatlash muhim hisoblanadi.

Mashg‘ulotning yakuniy bosqichida tayyor mahsulot taqdim etiladi, uning sifati belgilangan mezonlar asosida baholanadi va bajarilgan ish tahlil qilinadi. O‘quvchilar o‘z yutuqlari, duch kelgan qiyinchiliklari va kelgusida takomillashtirilishi lozim bo‘lgan jihatlarni aniqlaydilar. Shu tariqa refleksiv faoliyat o‘quvchining o‘z ta’lim jarayonini anglashiga va mustaqil rivojlanish maqsadlarini belgilashiga yordam beradi.

Masalan, naqqoshlikni o‘qitishda mazkur yondashuvni qo‘llash o‘ziga xos metodik imkoniyatlarni yaratadi. Dastlab o‘quvchilar milliy naqshlarning tarixi, kompozitsion tuzilishi va ranglar uyg‘unligi bilan tanishadilar. Keyin turli naqsh namunalari raqamli kataloglar yordamida taqqoslanadi. O‘qituvchi naqsh elementlarini chizish va kompozitsiyani tuzish jarayonini amalda ko‘rsatadi. O‘quvchilar esa sodda elementlardan boshlab, mustaqil eskiz yaratish va naqshni belgilangan yuzaga tushirishgacha bo‘lgan bosqichlarni bajaradilar. Yakunda tayyor ishlar tahlil qilinadi va elektron portfolioga kiritilishi mumkin. Bu misolda innovatsion vositalar an’anaviy amaliy ko‘nikmalarni almashtirmasdan, ularni o‘zlashtirish va takomillashtirishga ko‘maklashadi.

Integratsiyani takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari

Xalq hunarmandchiligini o‘qitishda an’anaviy amaliy tajriba va innovatsion ta’lim integratsiyasini takomillashtirish uchun, avvalo, hunarmandchilikka oid o‘quv-metodik materiallarni tizimlashtirish zarur. Ustalar tajribasi, texnologik jarayonlar, milliy naqshlar, materiallar va asbob-uskunalarga oid ma’lumotlarni metodik qo‘llanmalar, videodarslar va elektron kataloglar shaklida jamlash ta’lim jarayonining izchilligini ta’minlashga yordam beradi. Bunday resurslar tayyorlanayotganda tajribali hunarmandlarning fikr va tavsiyalarini hisobga olish muhimdir.

Shuningdek, ta’lim muassasalari bilan hunarmandlar o‘rtasidagi hamkorlikni kengaytirish maqsadga muvofiq. Mahorat darslari, amaliy seminarlar, ijodiy loyihalar, ko‘rgazmalar va hunarmandchilik ustaxonalariga tashriflar o‘quvchilarning real amaliy muhit bilan tanishishiga imkon beradi. Bu esa nazariy bilimlarning hayotiy va kasbiy faoliyat bilan bog‘lanishini kuchaytiradi.

Yana bir muhim yo‘nalish fanlararo integratsiyani rivojlantirishdan iborat. Xalq hunarmandchiligini o‘qitishda tasviriy san’at, geometriya, texnologiya, tarix, axborot

texnologiyalari va tadbirkorlikka oid boshlang‘ich bilimlardan foydalanish mumkin. Masalan, naqsh yaratishda geometrik shakllar va simmetriya qonuniyatlarini qo‘llash, buyum tayyorlashda materiallarning xususiyatlarini hisobga olish, tayyor mahsulotni taqdim etishda esa raqamli vositalardan foydalanish o‘quvchilarning kompleks bilim va ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Integrativ ta’limni samarali tashkil etishda o‘qituvchilarning kasbiy-metodik va raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi hunarmandchilik texnologiyasini bilish bilan birga, amaliy mashg‘ulotlarni loyihalash, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, raqamli resurslarni tanlash va kompetensiyalarni baholash usullarini ham egallashi lozim.

Ta’lim natijalarini muntazam monitoring qilish ham integratsiyani takomillashtirishning muhim shartidir. O‘quvchilarning amaliy mahsulotlari, mustaqil ishlash darajasi, ijodiy topshiriqlarni bajarishi, refleksiv faoliyati va ta’limga qiziqishidagi o‘zgarishlar muntazam kuzatilishi kerak. Olingan ma’lumotlar asosida mashg‘ulot mazmuni va metodlarini takomillashtirish mumkin.

Xulosa. Xalq hunarmandchiligini o‘qitishda an’anaviy amaliy tajriba va innovatsion ta’lim texnologiyalarini integratsiyalash milliy madaniy merosni saqlash, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish va o‘quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiluvchi istiqbolli pedagogik yo‘nalish hisoblanadi. Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ustoz-shogird an’anasi, bevosita namoyish, takroriy mashq va individual yo‘naltirish hunarmandchilikka oid amaliy bilimlarni o‘zlashtirishda muhim o‘rin tutadi. Raqamli resurslar, videodarslar, elektron kataloglar, loyihaviy ta’lim va elektron portfoliolar esa mazkur jarayonni boyitish hamda o‘quv faoliyatini tizimli tashkil etish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. SOBIROVNA, U. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education.
2. Sobirovna, U. M. (2023). TEXNOLOGIYA FANI DARSLARIGA INTEGRATSION YONDASHUV. In *Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities* (Vol. 2, No. 4, pp. 109-113).
3. Sobirovna, U. M. (2023). Technology As a Factor of Educational Education In Special Schools. *Journal of Creativity in Art and Design*, *1*(1), 4-7.
4. Sobirovna, U. M. (2022). INTERACTIVE LEARNING METHODS USED IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Open Access Repository*, *9*(11), 106-113.
5. Ibragimova, M. G. (2022). Methods of Inventing Young People to Entrepreneurship Through Interactive Methods. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, *10*(2), 45-48.
6. Ибрагимова, М. Г. (2019). НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ШИТЬЯ В ТРУДОВОМ ОБУЧЕНИИ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (2-5), 113-116.
7. Gulomovna, I. M. (2022). IN ORGANIZING A CIRCLE TRAINING USING INTERACTIVE METHODS.
8. Ибрагимова, М. (2016). РОЛЬ ВНЕУРОЧНЫХ ЗАНЯТИЙ. *Ученый XXI века*, (10).

9. Ibragimova, M. G. (2022). O ‘RTA UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISH. *PEDAGOGS jurnali*, *4*(1), 174-182.

10. Ibragimova, M., Usmonova, M., & Yusufxodjaeva, F. (2022). This article discusses the idea that preparing students for work at the current stage of education is one of the most important issues in the education and upbringing of the younger generation. *Texnologik ta’limni innovatsion tashkil etish. Obщestvo i innovatsii*, *3*(5), 153-157.

11. Юсуфходжаева, Ф. (2018). Основы образовательной практики пятиклассников общеобразовательных школ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (5-6), 44-46.